

Trump rémálma Thuküdidész csapdjáról

2017-ben nagy feltűnést keltett egy amerikai katonapolitikus, több védelmi miniszter tanácsadója, Graham Alison, amikor újra fölfedezte a világnak egy ókori görög történész mába érő okfejtését. *Háborúra ítélve: elkerülheti-e Amerika és Kína Thuküdidész csapdját?* című művének kiindulópontja a peloponnészoszi háború, amelyben az addig egyeduralkodó Spárta igyekezett megakadályozni a hatalmára törekvő Athén további fölemelkedését. A politológus későbbi történelmi párhuzamokkal igyekszik igazolni a hasonló összecsapások megismétlődését.

Alig hiszem, hogy a kommunisták irányította ázsiai óriásban bármikor is kötelező irodalom lett volna a görög bölcs műve, de a pekingi majdnem mindenhatók figyelmét nem kerülte el. Vang Csi-san alelnök már évekkel ezelőtt erősen ajánlotta a birodalom befolyásosainak. (Mellesleg Alexis de Tocqueville két művét, *A régi rezsim és a forradalom*, illetve *Az amerikai demokráciáról* címűeket javallta még elolvasásra.) Aliga véletlenül.

Éppen negyven esztendeje, amikor Teng Hsziao-ping bejelentette a Hongkonggal szomszédos dél-kínai Sencsen és másik három tengeremléki kulcshely új gazdasági övezetté alakítását. Akkor még kevesen sejtették, hogy a később szaporodó fejlesztési zónák mintegy a laboratóriumi lesznek annak a döbbenetesen

gyors fejlődésnek, amelynek révén a népköztársaság már ma a világ második legnagyobb gazdasága, és Peking egyre inkább ehhez méltó pozíciót óhajt kivívni magának politikai, diplomáciai, sőt stratégiai téren is.

Az egész idei esztendő legfőbb világgazdasági és -politikai eseményeinek hátterében vészesen fölsejlik a két éllovas közti thuküdidészi viaskodás párhuzama: legyen szó akár az Egyesült Államok és Kína „kereskedelmire” egyszerűsített háborújáról, vagy a köztük szópárbajokra vezető koronavírus-járvány kezeléséről – az eddigi egypólusú világ vezető hatalma és a nyakára növvő rivális sűrűlódássorozatáról.

Washington és Peking viszonya Trump hivatalba lépése óta tagadhatatlanul egyre jegesebbé és feszültebbé vált. Ennek a jéghegynék a látható csúcsa volt kezdetben a kereskedelmi vagy vámháborúnak leegyszerűsített adok-kapok. De mögötte már ott a Huawei (a ZTE és később a TikTok) meghurcolása, ami a gazdasági-technológiai versenyfutás vagy hosszabb távon az eluralkodás lényegesebb elemeit tükrözte. Olyannyira, hogy a jövőbeli globális dominanciáért folyó egyre intenzívebb összecsapásokat sokan hajlamosak máris *technológiai hidegháborúnak* minősíteni.

Az ilyenkor szokásos nemzetbiztonsági és kémelhárítási históriák már-már a feszültségek természetes

velejárói. A Huawei pénzügyi főnökét (mellesleg az alapító tulajdonos lányát) az amerikai szankciókat megkerülő titkos iráni üzletelések vádjával a Fehér Ház kérésére Kanadában letartóztatatták, majd a kiadatását kérték. A kínai high-tech óriást kormány szintű nyomást gyakorolva világszerte megpróbálják kiszorítani az 5G-s számítástechnika piacról. Trump elnök már májusban azzal riogatott, hogy egyes Amerikában élő állampolgárok kapcsolatot tarthattak a kínai hadsereggel, adatokat és szellemi tulajdont lophattak. Minő új felfedezés!...

A vámtarifa-vagdalkozások az egész világgazdaságra hatnak. Termelési és értékesítési láncokat törnek szét. Ha nem lenne elegendő a Covid-19-járvány fékező hatása, újabb homokszemcséket gyúrnek a globális kereskedelmi gépezet fogaskerekei közé. (Mindez érzékenyen érinthet egy olyan világra nyitott, exportvezérelt apró gazdaságot is, mint a miénk.) Ám a Fehér Ház támadó eszköze kétélű kardnak bizonyult.

Már a pandémia is súlyos gazdasági gondokat okozott a választásra készülő USA-ban, végül is a megrágított kínai importtétel árát is jelentős részben a fogyasztókra hárítják tovább. Trump elnök a Kínában beruházó amerikai cégeket akár adókedvezményekkel visszatérésre sarkallja. Az eddig kölcsönösen nélkülözhetetlen beszállítói tevékenység fuldoklik, a termelési-logisztikai gépezet akadozik. A még mindig jóval drágább amerikai munkaerő foglalkoztatása szintén termékeik drágulásához vezethet. Végül azt sem árt megjegyezni, hogy az amerikai kereskedelmi és vámszigorítások

óta az Egyesült Államok Trump által korábban riasztónak minősített deficitje nemhogy csökkent volna, hanem tovább nőtt.

Az ingatlanügynöki múltját meg nem hazudtoló Trump elnök sok helyütt kétoldalú üzleti alkufolyamattá egyszerűsíti le a multilaterális diplomácia eddig kialakított gyakorlatát. Később jött a koronavírus-járvány körüli szájarate. Állítása szerint Kína elhallgatta a pandémia kirobbanását és annak veszélyeit, ebben pedig számíthatott az Egészségügyi Világszervezet aggályos fedezésére – nosza megvonja pénzügyi támogatását, majd kilép a WHO-ból. A Fehér Ház ezzel magyarázza a Covid-19-járvány kudarcos kezelését, a 200 ezer halálos áldozatot. (Vagy egy másik példa a környezetünkéből: ha a NATO-tagországok nem járulnak hozzá katonai költségvetésük és észak-atlanti védelmi hozzájárulásuk Trump által meghatározott mértékű emeléséhez, az USA, mint megfellebbezhetetlen súlyú vezető hatalom, a védelmi szövetség elhagyásával fenyegetőzik. Hasonló alkuval zsarolja távol-keleti szövetségeseit, Japánt és Dél-Koreát is.)

Trump újraválasztási kampányának hajrájában aztán teljes gőzzel beindította Kína-ellenes hadjáratát, minden fronton. Fegyverszállítások Tajvannak, a Hongkong csakugyan csorbult autonómiája körüli konfliktus, majd a kínai emberi jogi visszaélések újráfelfedezése. A kellőképp öntudatos pekingi válaszlépések nem késlekedtek.

A Kína ellen irányuló propagandakampányban szinte minden napra jut egy-egy újabb „szenzációs leleplezés”. Fölfedezik, hogy Ti-

bet még mindig nem független (!), hogy ott és az egykor újgur többségű Hszincsiangban lábbal tiporják a szabadságjogokat, hogy Belső-Mongóliában kötelezővé tennék a mandarin államnyelv oktatását. Az elborzasztásra szánt oknyomozásokat néhol hajmeresztő esettanulmányokkal dokumentálták (pl. amerikai vámokosok lefüleltek egy kínai parókaszállítmányt, amelyet a lágerbe zárt hszincsiangi politikai üldözöttek hajfűrtjeiből készíthettek)!

Az amerikai kertek alatt lapangó kínai kémek vagy nemzetbiztonsági kockázatot jelentő gyanús személyek tömeges fölbukkanása a hírek újabb hullámát kavarta. Kiderítik, hogy a 370 ezres Amerikában tanuló diákseregéből több mint ezer hallgató és kutató „magas biztonsági kockázatot” jelent, sőt a Kínai Kommunista Párt katonai pozíciójának erősítésében settenkedik, így nem hosszabbítják meg a vízumukat. Peking fajüldöző lépésnek, alapvető jogsértésnek minősíti az amerikai korlátozást.

Washington júliusban bezáratta Kína houstoni főkonzulátusát. Válaszul Kína még azon a héten lelakoltotta az USA csengtui képviselőt. Az amerikai külügyminisztérium ezután korlátozta a kínai diplomaták és újságírók mozgásszabadságát, amire Peking menten hasonló lépésekkel fenyegetőzött kínai (benne az amerikai gazdasági-pénzügyi érdekeket kiváltképp érzékenyen érintő

hongkongi) főkonzulátusuk munkatársai beszűkítésével.

A thuküdidészi egymásnak feszülés egy másik frontjára is érdemes odafigyelni: a valódi, éles katonai szembenállás érzékeny pontjaira. Tajvan megmaradt vaskos konfliktusgócna. Bár a szoros két oldala közti gazdasági egymásra utaltság

óriási, a kínaiak korántsem adták föl „elbitangolt tartományuk” visszaszerzését – ha a most éppen kevésbé csábító hongkongi modellel nem megy, akár fegyveres erővel is.

Egyre gyakoribbak a Dél-

kínai-tenger körüli egyre élesebb helyzetek, amelyek már nemegyszer komolyabb összekoccanás veszélyét hordozták magukban. Peking itt nemcsak az egykori térképeken általa jelzett felségterülete miatt áll rendezetlen viszonyban a térség több országával, hanem egyben az itt állomásozó amerikai haditengerészetet szeretné kiszorítani a magának vindikált jó 80 százalék „védelmi övezetéből”. És itt említendő Amerika újabb stratégiai bekerítési törekvése – ezúttal Kína karéjában. Ebben a keretben merült föl egy „távol-keleti NATO” toborzásának amerikai terve, akár India, Ausztrália, Dél-Korea és Japán együttes részvételével. A trumpi trend csak közelebb tolja egymáshoz a két keleti óriást, az egykor hasonló támaszpontrendszerrel körbevett poszt-szovjet Oroszországot és távol-keleti riválisát.

Donald Trump és Hszin Csin-Ping 2019-ben: amikor még béke volt (Fotó: Getty Images)

Mindehhez fontos kiemelni, hogy a gazdasági nagyhatalommá felnőtt Kína maga is jelentős katonai fejlesztésekkel próbálja világgazdasági súlyához méltó, legalább regionális súlyponttá erősíteni a Népi Felszabadító Hadsereget. Olykor fölhánytorgatják Pekingnek, hogy tartja magát a maói hagyományhoz, elvégre ahogy a Nagy Kormányostól idézik: a hatalom a puskacsőből nő ki!

A világ legnépesebb hadserege az elmúlt évtizedek során karcsúsodott, de szervezési és főleg technológiai téren fölsorakozott az élvonal mögé (még ha elmaradása az amerikai fegyveres erőkhöz képest változatlanul jelentős is). De Peking gyorsan fejleszti szárazföldi és légierejét, sőt az űrhadászatban is fontos kutatásokat-kísérleteket folytat, miközben kivált a haditengerészete ment át minőségi előrelépésen.

Mindezt megfejlte az ideológiai síkon vívott küzdelem, amit olykor már rendszerszintű rivalizálásnak neveznek. A „washingtoni kontra pekingi konszenzus” távlatairól régóta folyik a politológusok elméleti vitája: vajon tartósan sikeres lehet-e és felülkerekedhet-e a liberális demokráciákon egy pártállam központilag dirigált „gazdasági csodája”? E helyt nincs terünk annak az amúgy alapvető kérdésnek a bogoztatására, hogy mennyire kommunista a kapitalizmust Kínában fölvirágoztató egypártrendszer. Tényként leszögezhető: a Mennyei Birodalom piacgazdaságában „mindent szabad, ami nem tilos”, ez a kitétel pedig szinte kizárólag az országirányító párt monopolhelyzetének megkérdőjelezésére irányul. Pekingben már 2013 óta intenzívebb ideológiai kurzusokat tartanak a kádereknek, amelyek

lényege: versenyben állnak a liberális demokráciákkal, ebben a bevett nyugati értékrendet és irányítási elveket „politikai veszélyként” bélyegzik meg.

Ebből a szempontból már az amerikai választási hajrá szóhasználata is sokat sejtet. Scott Perry republikánus képviselő szeptemberben törvényjavaslatot terjeszt a Ház elé, hogy ezentúl ne lehessen elnöknek nevezni Hszi Csin-pinget, mert nem demokratikus úton választották meg. Ily módon véli „delegitimizálni” Trump kínai partnerét. Hasonló eszmei töltetet sugall, hogy a Fehér Ház hivatalos szóhasználatában jó ideje minden rosszért az állampárt, a Kínai Kommunista Párt felel... (Mint-ha most fedezték volna föl a ma már 92 millió tagot számláló „élcsapat” vezető szerepét a Kínai Népköztársaságban!)

Ugyanakkor a Trump megállítására irányuló kampány idején megjelent leleplező könyvek olykor az elnök kényes, kulisszák mögötti „pávatáncáról” tanúskodnak. A volt nemzetbiztonsági főtanácsadó, John Bolton még azt is fölhánytorgatta, hogy kétoldalú találkozásjukon Trump arról győzködte „barátját”, Hszi Csin-ping elnököt, hogy vegyen több agrárcikket, főleg szóját, mert ezzel – egyes ingaállamként jegyzett amerikai agrárállamokban – újraválasztási esélyeit javítaná. A kínai nagyfőnök, aki nincs kitéve hasonló határidőhöz kötött kihívásnak, és távlatosabban gondolkozik, válaszként diplomatikusan annyit dörmögött: ő is érdekelt a hosszú távú együttműködésben.

A Fehér Ház lakójának legfőbb hazai kihívója eközben a világpolitika szalonképesebbé tételével kampá-

nyol. Bejelentette, hogy győzelme esetén helyreállítja a NATO-szövetségeseikkel és az EU-val is feszültebbé vált kapcsolatrendszerét, a befelé fordulás helyett a kompromisszumkeresésre összpontosít majd. „Ha megválasztanak, első dolgom az lesz, nem tréfálok, hogy sorra föl hívom az államfőket, és megmondom nekik: Amerika visszatért, számíthatnak ránk.”

Trump alatt Kínát kezdetben partnernek, később riválisnak, majd ellenségnek állította be. Fő hazai ellenfelének eposzi jelzőjét, az „álmatag Joe-t”, annak nagyobb együttműködési szándékát ostromozva, „Beijing Joe-ként” emlegeti. Ám azt talán kevésbé fogadhatják derűsen Pekingben, hogy mindezzel együtt egy esetleges Biden-adminisztráció Kína-politikájában sem várható radikális visszafordulás az alapvető rivalizálás, sőt szembenállás eddigi irányvonalától. Nagy valószínűséggel inkább diplomatikusabb megközelítésre, finomhangolásra lehetne számítani.

Kína – a sajátos restaurálás alatt – zavartalanul folytatja intenzív fejlesztési politikáját, még ha a világgkereskedelem (és a pandémia) fékező hatása nyomán nagyobb hangsúlyt fektet is a belső beruházásokra és keresletösztönző törekvésekre. Az ideológiamentesnek és altruistának reklámozott „Egy övezet, egy út” egyelőre csak gazdasági terjeszkedése már három földrészre elért. (De a kelet-afrikai Dzsibuti stratégiai gócpontjában létrehozták első határukon kívüli katonai támaszpontjukat.) Kérdés, hogy a romló nemzetközi légkörben az ambiciózus pekingi kezdeményezésekből mikor mi és mennyiért ér el a megvalósu-

lás küszöbére. (Lásd Belgrád–Budapest vasútvonal.)

De az biztos, hogy Thuküdidész csapdája fölsejlett Trump elnök (újraavasztási) rémálmaiban. A görög elmélkedő pedig mennybe ment – pontosabban bevonult a Mennyei Birodalomba.

Utóirat: Trump elnököt 2020-ban is fölterjesztették Nobel-békedíjra. Ráadásul nem ez az első eset. Már 2018-ban is fölmerült eme gondolat. Igaz, akkor is ugyanez a norvég radikális jobboldali parlamenti képviselő szorgalmazta. Akkor a Fehér Ház váratlan észak-koreai nyitására hivatkozott, most a legalább annyira ellentmondásos izraeli–arab megbékélés Trump (és veje) által végrehajtott „áttörésére”. Kérdés, hogy az Egyesült Arab Emírségek és Bahrein példája „fajsúlyosabb” követőkre talál-e? A palesztin dosszié is lezáratlan maradt. Az elődöktől örökölt iraki és afganisztáni levonulás huzavonája még javában tart. Ki tudja, meddig? A még Obama (és az ENSZ) által jóváhagyott sokoldalú iráni leszerelési egyezmény egyoldalú felmondása sem hozta meg a Fehér ház által Teherán teljes elszigetelésére irányuló várt diadalt. Kína itt is borsot tör az Egyesült Államok orra alá.

Ugyanakkor Trump a nemzetközi pódiumon változatlan vehemenciával szigeteli el magát az „America first” jelszava jegyében. Ahogy a Távol-Keleten tartják: kapálózik, mint vak a nádasban. Az önértékelés labirintusában olykor megtévelyedő amerikai elnök magabiztos hálával megköszönte Nobel-díjra ajánlójának az éleslátást. Hiába, a nemzetközi politika olykor kényes forgataga maga is komoly humorforrás...